

Gerçek özgürlük Allah'a kulluktur

İster içgüdü, ister insiyak olarak adlandırılınsın-aslında sevk-i ilahi ile-hayatı koruma uğrunda gösterilen çaba, bütün canlılarda müşterek bir davranış şeklidir. Her canlı, başka hiçbir şey için olmadığı kadar hayatı üzerine titrer. Bir haftalık ömrü olan bir sinek, yarım asırlık bir ömre sahip balinadan, hayata daha az müştak değildir. Hayat söz konusu olunca karadaki balık suya dönmek için, sudaki insan ise karaya çıkmak için aynı telaşla çırpınır.

İnsan da hayvan da, hayatını tehlikeye atacak durumlardan kaçır; buna fırsat bulamazsa ölümcül saldırılarla düşmanına karşı koyar; öyle ki, canlı bir organizmanın en güçlü yanının tehlike anında ortaya çıktığı söylenebilir. Psikoloji ve antropoloji ile uğraşanlar insanlar ve hayvanların en temel müşterek yanının "güvenlik" (kendi hayatını devam ettirme) ihtiyacı olduğu konusunda fikir birliği içindedir. Mamafih, diğer canlılardan farklı olarak insan; anne kucağı ve aile ocağının yanı sıra, siyasi otorite (devlet) gibi çeşitli güvenlik yapılanmalarına ihtiyaç hisseder.

Hayat serüveninde fiziksel güvenlik arayışı sürüp giderken, insan, kimi zaman fiziksel güvenliğine eşit, bazen onu da geride bırakan başka başka insanî temayüllerin, arayışların içine atılır. İnsanın tüm benliğini derinden kavrayan bu duygular, "her düzeyde takdir görme beklentisi"nden, "ait olma" (en genel anlamda manevî ve ruhî aidiyet) ihtiyacına kadar bir dizi çeşitlenme gösterebilir. Bütün bu kategorilerin, tek bir cümlede ifadesi; diğer bir deyişle insanın en mücmel tanımlarından birisi, Sadi-i Şirazî'nin şu sözüne sığınmış gibidir; "İnsan çist: yek-katre-i honest, hazer endişe." (İnsan nedir ki: Bir damla su ve bin-bir endişe.) Ciltlerle anlatılsa bitirilemeyen insan, maddî ve ruhî portresiyle nerdeyse tek cümleyle sığdırılmıştır.

İnsanı en iyi tanımlayan kavramlardan birinin de hürriyet olduğu tekrarlanır durur. Doğru; hürriyet yoksa insan yoktur. Yanlış; insan kendisini güvende hissetmezse özgürlükten de söz edilemez. İnsanın, "İnsanlar özgür doğmuştur, ama çoğunlukla elleri ayakları kelepçelidir" sözünü tekrar edesi geldiği durumdur bu. Gerçekten, kendini güvende hissetmeyen bir insan, güvenliğini sağlamak için her türlü köleliğe razı olur. Hatta, sanki özüne ait bir şeyi kaybedip sonradan onu bulmuşçasına köleliğe sarılır.

Hemen her dönemde belli bir savunucu kitlesi bulan, fakat 19. yüzyıldan itibaren bir dünya görüşü (devlet politikası) olarak savunulan materyalist felsefe, "din afyondur" sloganını kullanarak, sözümona insanı özgürleştirme amacına varmak istedi. Bu dünya görüşünde, özgürlük bedensel bir şeydi, özgürlüğün yegane aracı ise "el" (emek) idi. Sadece biyolojik bir varlık (homme machine=makine-hayvan) olarak düşünülen insanın özgürlüğü böylece maddî bir veçheye indirgenmiş oluyordu. (Aliya İzzet Begoviç, Doğu ve Batı Arasındaki İslam, çev. Salih Şaban, İstanbul: Nehir Yayınları, 1993, s. 30)

Bu ideolojiye bağlı bazı yazarlara göre din, insanın kendi dışındaki doğal güçlere ve kendi içindeki güçlere (nefsanî

isteklere) karşı çaresizliğinden kaynaklanmaktadır. Buna göre din, insanın çaresizlik duygusunu karşı-güçlerle dengeleme çabasından başka bir şey değildir. (Erich Fromm, Psikanaliz ve Din, 3. b., çev. Aydın Arıtan, İstanbul: Arıtan Yayınevi, 1993, s. 30) Bu tanımdaki gerçek niyeti, sözün nereye getirilmek istendiğini sezmeyle beraber, şunu söylemekte bir beis yok: Evet dinin kaynağı işte budur; tam işte bu: insan ne bir yaratıcıdır ve ne de bir böcek gibi ezilip yok olmağa katlanabilir.

Tarihin her döneminde, çeşitli mitlere, tabulara inanarak insanın kendisini tuhaf korkuların esiri durumuna düşürüp, vakarını ayaklar altına aldığı doğrudur. Ne var ki, bir nokta gözden kaçırılmaktadır. Çok-tanrı ilkel tapınmalar, akla hayale gelmeyen ayinler ve hatta bedensel acı çekerek kurtulma çabalarının yekunu, cehaleti aşan bir garazkarlıkla “din işte budur” yaftası ile damgalanmaktadır. Bu örnekler “din”in bu olduğunu değil; tevhidî bir inançla yüce bir güce bağlanma ihtiyacının ne kadar gerekli olduğunu ortaya koyar. Şu var ki, “doğru din” (Kur’an’da “ed-din” tabiri ile ifade edilir), din adına teşebbüs edilip yapılandırılan çoğunlukla farklıdır. İthamlar bununla da kalmamakta; zaman zaman dinin insan özgürlüğüne set çekerek her türlü gelişim/atılım cesaretini kırdığı noktasına kadar taşınmaktadır. Oysa ki, (“medenileşme” diyebileceğimiz) maddi kültürün oluşmasında, dinin yeri pek çokları tarafından teslim edilmekte ve bu düşünce giderek kuvvet kazanmaktadır. Ünlü sosyolog Weber, Batıyı Batı yapan şeyin, bir din (Protestanlık) olduğunu söylerken; kültür tarihçisi ve iktisat bilimcisi Wundt, kültürün (medenileşmenin) orijinine “din”i yerleştirmektedir. Din ile iktisadi hayat ve zihniyet arasındaki paralelliğin göz ardı edilemeyeceğini ifade eden milletlerin psikolojisini inceleyen tarihçi Wundt, ziraat anlamına gelen “bodenkultur” ile, bir ilaha tapınmak anlamına gelen “gotterkultus” arasındaki fonetik olarak benzeyişin bir rastlantı olmadığını iddia etmektedir. (Sabri ÜLGNER, İktisadi Hayatta Zihniyetin Rolü ve Tezahürleri, İktisat Fak. Mecmuası, C. II., S. 3-4’den ayrı bası, İstanbul, Güven Matbaası, 1974, s. 26)

Asıl meseleye geri dönersek, din-özgürlük ilişkisinde hiç bir bulgu ve bilgiye sahip olmasa dahi akl-ı selime sahip bir insanın a-priorik (deneysiz) varacağı hüküm, tarihin de gözler önüne serdiği gibi, şundan başkası olamaz: Çok-tanrı (pagan) dinlerden, tevhidî dinlere geçiş özgürlük için en önemli adımdır. Tek bir yaratıcıya iman, insanın, çeşitli korkulardan ve bağımlılıklardan kurtulması demektir. Tek bir yüce kudrete “kulluk”, diğer bağımlılıklardan kurtulma anlamına gelir; ki, ancak bu güce dayanarak, insanın içinde diğer güçlere (masivaya) meydan okuma cesareti uyanabilir. Tahrif edilmiş bir Hıristiyanlığa bakarak dindarlığı ve kulluğu “insanın alçalması ve onurunun zedelenmesi” olarak gören (bunda bir dereceye kadar mazur görülebilecek olan) bir kısım yazarların düşündüğünün aksine gerçek din yani İslam, tek bir güce ram olma ve zahmetsiz bir ibadet külfetine-Bediüzzaman, ibadet meşakkatini tehlikeli bir yolculuğa çıkan insanın yanına aldığı silah temsiliyle anlatmaktadır-mukabil, kainata meydan okuma güvenini, cesaretini kazandırmaktadır. Özgürlük bu değilse, nedir? Her hakiki hasenât gibi, cesâretin dahi menbaı imândır, ubûdiyettir. Her seyriât gibi, cebânetin dahi menbaı dalâlettir. Evet, tam münevverü’l-kalb bir âbidi, küre-i arz bomba olup patlasa, ihtimâldir ki, onu korkutmaz. Belki hârika bir kudret-i Samedâniyeyi, lezzetli bir hayret ile seyredecek. Fakat, meşhur bir münevverü’l-akıl denilen kalbsiz bir fâsık feylesof ise, gökte bir kuyruklu yıldız görse, yerde titrer. ‘Acaba bu serseri yıldız arzımıza çarpmasın!’ der, evhâma düşer. (Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, Germany: Yeni Asya Neşriyat, 1994, s. 25)

Duyguları sonsuza açılan ama eli (iktidarı) ve bunda ömrü kısa olan insan, tevhidî dinin rehberliği olmadığı durumda, özgürlüğünü elde etmek şöyle dursun, kendini güvenlikte hissedebilme uğruna, bazen gülünç ama çoğu zaman korkunç yollara sapmıştır. Gerçekten, tevhidî dinlerin getirdiği müjdeden nasibini alamayan iptidâî insan, mitlerin ve putların yorulmak bilmez imalatçısıydı. Diğer yandan, tarihçiler “insanları kurban” etme fikrinin ibtidâî insanların adetleri arasında olduğunu yazmaktadır. Umumiyetle, itibar gören güzide bir çocuğun, çoğunlukla ilk evladın kurban edilmesi adettendi. Kartacalıların yağmur ayinleri sırasında “moloç” (veya “moleç”) isimli putun boğazına kendi çocuklarını attıklarını yazmaktadır. Hatta, İsrail, Moab, Yehuda ve Kenan diyarında bu geleneğin uygulandığına dair edebî deliller, Kartaca için ise arkeolojik vesikalar mevcuttur. Arkeologlar, M.Ö. 300 yıllarında Kartacalıların bir keresinde iki yüz çocuğu kurban ettiklerini ortaya çıkarmışlardır. (Arnold Toynbee, Tarihçi Açısından Din, çev. İbrahim Canan, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1976, s. 59-61)

Zahiri bir anlamla beraber simgesel bir dil de taşıyan Kur’an-ı Kerim’de geçen Hz. İsmail’in yerine bir koçun kurban edilmesi (Saffat: 102-107); tabu haline getirilenin ise (bir ineğin) kesilmesi hadisesi (Bakara: 67) insanın özgürlük tarihi açısından düşünüldüğünde, büyük bir dönüm noktasını temsil eder.

Ŗu halde hürriyet, korkakların, kendini güvende hissetmeyen bireylerin özlemi, tutkusu olamaz. Kendini yalnız hisseden insan, ne içsel (enfüsi) ne de dışsal (sosyal, afaki) hürriyeti elde edebilir. Ŗimdiye kadar vurgu yapılmaya çalışılan insanın dışsal hürriyeti idi. Bunun kadar ve hatta daha önemli olan insanın içsel hürriyetini kazanmış olmasıdır. Günümüzde insanların sahte bir dışsal özgürlük kazandıkları kabul edilebilir; ne var ki, ilkel toplumlardaki putlara tapınma ve totemciliğin yerini günümüzde para, başarı, şöhret putları almıştır. İnsanı yüz üstü düşürecek adı konmamış putlar...

İnsanın her türlü ihtiraslardan, gösteriş merakından kurtulması, içsel hürriyetin ilk adımıdır. İnsan, nefsinin isteklerine gem vurabildiği ölçüde hürriyet alanını genişletir. Sadece, başkasına zarar vermeyen bir şeyi yapmakla kazanılan hürriyet, gerçek bir hürriyet değildir. Çünkü insan, içsel bir hürriyetle bunu desteklemedikçe, bu sefer nefsin ve şeytanın istibadına maruz kalmaktadır. (Bediüzzaman Said Nursi, Münazarat, İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 1996, s. 55) Gençlik, mal, mevki sevgisi her insanın içinde vardır. Hazır lezzete her insan müptelidir. Özgürlük, insanın içgüdülerine tabi olması değil, kendi kendisine sınır koymasidir. Ŗimdi düşünelim, kim özgür gerçekten? Oruç tutan mı, yoksa helal haram demeden sabah akşam mutad yemeğine devam eden mi?

Sonuç olarak Ŗunu diyebiliriz: İnsan hem kul hem de hür bir varlık olarak ya eşref-i mahlukattır, ya da bütün özgürlük görüntüleri, mağrurluk tafraları, şehvet-perestlik naraları altında bir firavun-u zelildir.